

## อักษรไทยสมัยสุโขทัย

นำเสนอเมื่อ : 3 ม.ค. 2551

## อักษรไทยสมัยสุโขทัย

โดย นางวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์

ภาษาเขียนของคนไทยเกิดขึ้นหลังจากที่คนไทยสร้างเมืองของตนเองขึ้นแล้ว คือ สุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๒๖ พ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์องค์ที่ ๓ ของเมืองสุโขทัย ทรงจารึกเรื่องตัวหนังสือไทยไว้ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ตอนหนึ่งว่า

เมื่อประมาณ ๗๐๐ ปีที่แล้วมา เมืองสุโขทัยของคนไทยนับว่าเป็นเมืองใหม่ในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนหน้านั้นชนชาติอื่นๆ รอบด้าน มีการรวมตัวกันเป็นเมืองอยู่ก่อนแล้วและที่เป็นเมืองแล้วต่างก็มีภาษาเขียนเป็นของตนเองทั้งสิ้น เมืองเขมร เมืองมอญ เมืองพม่า ล้วนมีภาษาเขียนของตนเองก่อนคนไทย ในยุคนั้นและก่อนหน้านั้นเท่าที่ปรากฏในอินเดีย ลังกา และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การจารึกเรื่องของการปกครองเมือง ศาสนา และประชาชน นับเป็นประเพณีนิยมของกษัตริย์ทั่วไป เมื่อกษัตริย์พระองค์ใหม่ขึ้นปกครองเมือง เมื่อมีการทำสงคราม การทำบุญครั้งใหญ่ หรือเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญๆ เกิดขึ้นในเมือง ก็เป็นประเพณีของกษัตริย์ที่จะทรงบันทึกเรื่องราวไว้ในอินเดียและลังกา มีการเก็บบันทึกจารึกต่างๆ ทั้งของวัดและกษัตริย์นับได้เป็นจำนวนแสน ประเพณีการจารึกเรื่องราวนี้ได้แพร่หลายมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย และในย่านนี้จารึกโบราณมีทั้งภาษาบาลีสันสกฤต และต่อมาก็มีจารึกเป็นภาษาของคนพื้นเมืองด้วย คนไทยคงจะเข้าใจตัวอักษรอื่นที่แพร่หลายกันอยู่ในย่านนั้นมาก่อนซึ่งมีทั้งอักษรมอญและขอม แต่เมื่อคนไทยมีเมืองเป็นของตนเอง มีกษัตริย์ไทยเองแล้ว แรงผลักดันที่จะต้องมิตัวอักษรของตนเองเพื่อบันทึกเรื่องราวของกษัตริย์และเมืองตามประเพณีอยู่ในขณะนั้นก็ย่อมเกิดขึ้น การรู้ภาษาของไทยเองย่อมจะทำให้เมืองไทยมีฐานะเท่าเทียมกับเมืองอื่นๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้ว เราอาจนับว่าการเป็นเมืองและประเพณีการจารึกเรื่องราวของกษัตริย์และเมือง เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น

ตัวอักษรที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้เป็นตัวเขียนที่มีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจากลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อประมาณ ๗๐๐ ปีที่แล้ว เขาใจว่าจะได้เปรียบเทียบหรือปรับปรุงจากตัวอักษรที่มีใช้อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ตัวหนังสือในปัจจุบันแตกต่างไปจากสมัยสุโขทัยมากแต่ระบบของตัวพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ยังคงเดิม

อักษรไทยมีใช้มานานประมาณ ๗๐๐ ปีแล้วจึงเป็นธรรมดาที่จะมีลักษณะแตกต่างไปจากภาษาในปัจจุบันทั้งในด้านการเขียนและการแทนเสียงและเพราะเหตุว่าตัวเขียนไทยเป็นตัวอักษรแทนเสียงระบบภาษาเขียนจึงเป็นเสมือนบันทึกของลักษณะเสียงของภาษาไทยเมื่อสมัยประมาณ ๗๐๐ ปี มาแล้วได้เป็นอย่างดี นักภาษาศาสตร์สามารถใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์อธิบายให้เห็นว่าเสียงของภาษาในสมัยสุโขทัยต่างไปจากเสียงในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์

## พยัญชนะ

แม้ว่าอักษรไทยที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ซึ่งถือกันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นการจารึกอักษรไทยครั้งแรกนั้น ได้ใช้พยัญชนะไม่ครบทั้ง ๔๔ ตัว คือมีเพียง ๓๙ ตัวขาดตัว ฉ พุ ฒ พ และ ฮ ไม่ครบชุดพยัญชนะเหมือนที่ใช้อนุวิชาภาษาไทยในโรงเรียนในปัจจุบันแต่เราก็อาจสันนิษฐานว่า ระบบภาษาเขียนในขณะนั้นมี จำนวนพยัญชนะเท่ากับในปัจจุบัน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

ประการแรก จารึกหลักที่ ๒ และจารึกยุคต่อๆ มาใช้ตัวอักษรอีก ๔ ตัวที่ไม่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ และถึงแม้เราจะไม่พบตัวอักษร "ฮ" ในศิลาจารึกในยุคต่อๆ มา ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า "ฮ" มีอยู่แล้วในระบบ

ประการที่ ๒ คือ ภาษาเขียนนั้นประดิษฐ์ขึ้นเป็นระบบ ให้มีอักษรสูงทุกตัวคู่กับอักษรต่ำ "ฮ" มีขึ้นเพื่อคู่กับ "ห"

ประการที่ ๓ คือ "ฮ" เป็นอักษรที่มีที่ใช้้น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับอักษรอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคำในภาษาสมัยโบราณ แม้ในขณะที่เขียนเรื่องภาษาอยู่นี้ถ้าเราไม่กล่าวถึงตัว "ฮ" โอกาสที่เราจะใช้คำที่เขียนด้วยตัว "ฮ" แทบจะไม่มีเลย และเพราะเหตุนี้จึงไม่น่าที่จะมีการคิดเพิ่มอักษร "ฮ" ขึ้นภายหลัง เพราะไม่มีความจำเป็นในการใช้

ในบรรดาตัวอักษร ๔๔ ตัวที่มีมาแต่สมัยโบราณ มีอยู่ ๒ ตัวที่เราเลิกใช้ไปแล้ว คือ ข (ขอขวด) และ ค (คอกคน) ที่เราเลิกใช้ไปโดยปริยายก็เพราะเสียง ๒ เสียงนี้เปลี่ยนไปแล้วกลายเป็นเสียงเดียวกับ ข และ ค ตามลำดับในภาษาไทยกลางเมื่อเราออกเสียง "ข" เป็น "ช" ก็เป็นธรรมชาติที่เราจะไม่ทราบว่าคุณาโบราณใดบางที่เคยออกเป็นเสียง "ข" เวลาเขียนเราจึงไม่สามารถเลือกใช้ได้ถูก ซึ่งทำให้เราเลิกใช้ไปในที่สุด แต่ทั้งเสียง "ข" และ "ช" นี้ ยังมีใช้อยู่ในภาษาไทยถิ่นอื่น คือ ในภาษาไทยลาว ในเวียดนาม และตัวเขียนสำหรับ ๒ เสียงนี้ก็ต่างกันด้วยในภาษาไทยลาว

เสียง "ข" และ "ช" เป็นเสียงที่มีใช้อยู่ในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จึงได้มีการคิดอักษรแทนเสียง ๒ เสียงนี้ขึ้นในขณะนั้น และในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ใช้คำที่เขียนด้วยทั้ง "ข" และ "ช" หลายครั้งอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ คำใดที่เขียนด้วย "ข" เมื่อใช้ซ้ำอีกก็ใช้ "ข" ดังเดิม เช่น คำว่า ขุน ขึ้น และ เขาและการใช้อักษร ๒ ตัวนี้ก็มิปะปนกันเหมือนในจารึกหรือการเขียนอื่นๆ ที่สำคัญมีนักภาษาศาสตร์นำคำที่ใช้เขียนด้วย "ข" และ "ช" ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ไปเปรียบเทียบกับภาษาไทยถิ่นอื่นๆ เช่น ไทยลาว ก็พบว่า เป็นคำที่ใช้เสียง ประเภทเดียวกัน และแยกเสียง "ข" และ "ช" เหมือนกัน เพราะคำเหล่านี้เป็นคำที่เป็นมรดกตกทอดมาจากภาษาไทยโบราณเก่าแก่ตั้งแต่ยังมีอักษรเกิดขึ้น ภาษาไทยถิ่นต่างๆ ยังใช้คำเหล่านี้อยู่แต่เสียงที่ใช้ในคำเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปแล้วในหลายถิ่น อันที่จริงเราสามารถเห็นร่องรอยของการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยยุคหลังศิลาจารึกหลักที่ ๑ กล่าวคือ การใช้ "ช" และ "ข" เริ่มไม่สม่ำเสมอ คำๆ เดียวกันบางครั้งก็เขียนด้วย "ข" บางครั้งก็เขียนด้วย "ช" แสดงว่าผู้เขียนหรือผู้จารึกเริ่มแยกเสียง ๒ เสียงนี้ไม่ออกเสียงทั้งสองอาจเริ่มฟังเหมือนกัน เราต้องไม่ลืมว่าในสมัยสุโขทัยไม่มีโรงเรียนสอนภาษาหรือพจนานุกรมที่ผู้ใช้ภาษาอาจใช้อ้างอิงได้ แต่การเขียนแทนเสียงต้องมาจากการฟังและได้ยินเสียงที่ต่างกันจึงจะเขียนด้วยอักษรที่ต่างกัน แมสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์มีหลักฐานที่แสดงว่าเสียง "ข" ได้หายไปแล้วโดยสิ้นเชิง แต่ยังมีผู้ใช้ "ข" เพราะว่าเป็นตัวอักษรที่มีอยู่ กล่าวคือ คำหนึ่งๆ ใช้เขียนได้ทั้ง ๒ แบบ และที่ใช้ "ข" เขียนนั้นบางคำก็มาจากภาษาเขมร บางคำก็มาจากภาษาบาลี

ตัวอย่างการใช้อักษร ๒ ตัวนี้ปะปนกันแสดงว่าเสียงได้เปลี่ยนไปแล้ว ผู้เขียนยุคหลังศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ไม่มีความรู้ว่าคุณาใดเคยเขียนด้วย "ข" จึงเขียนไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือผู้ใช้ภาษาไทยยุคอื่นไม่มีทางทราบได้และไม่มีหลักยึดว่าคุณาใดควรเขียนด้วย "ข" หรือ "ช" แต่ในยุคของศิลาจารึกหลักที่ ๑ เสียงทั้ง ๒ นี้ยังต่างกันอยู่ ผู้จารึกจึงเขียนได้ และคำเหล่านี้เมื่อนักภาษาศาสตร์ใหม่ตรวจสอบกับคำภาษาไทยถิ่นอื่นตามหลักการทางภาษาศาสตร์ ก็ปรากฏว่าเป็นคำที่ใช้เสียง "ข" และ "ช" มาก่อนจริง ตัวอักษร "ข" จึงใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ มีขึ้นก่อนที่เสียง "ข" จะเปลี่ยนแปลงไปในสมัยสุโขทัยยุคต่อมา สมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์

โดยสรุปในแง่ของพยัญชนะที่ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยสุโขทัยก็คือ มีจำนวน ๔๔

ตัวอักษรเท่าที่ปรากฏในสมัยปัจจุบัน แต่การเขียนตัวอักษรได้เปลี่ยนแปลงไปมาก

## สระ

การเขียนสระในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ต่างจากการเขียนสระในสมัยปัจจุบันมาก ทั้งรูปร่างสระและวิธีการเขียน กล่าวคือ สระเขียนอยู่ในบรรทัดเช่นเดียวกับพยัญชนะ แต่ในสมัยสุโขทัยยุคต่อมาได้กลับไปเขียนแบบใหม่มีสระอยู่รอบๆ พยัญชนะ คือ มีทั้งที่เขียนข้างหน้า ขางบน ขางหลัง และขางล่าง พยัญชนะที่เกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนนี้คงให้เหมือนกับระบบภาษาเขียนอื่นที่คนไทยสมัยนั้นใช้อยู่ก่อนและมีความเคยชินด้วยนอกจากเรื่องตำแหน่งแล้ว วิธีเขียนสระก็ต่างไป คือ สระอัว ในหลักที่ ๑ ไซ วว ในคำที่ไม่มีเสียงสะกด เช่น หวว "ห้าว" ตวว "ตัว" ถามีตัวสะกดก็ไซ "ว" ตัวเดียว เช่นเดียวกับในปัจจุบัน เช่น สวน แสดงว่ายังไม่มีการใช้ไม้หันอากาศ เพราะ เสียง "ะ" ในคำที่มีตัวสะกดก็ไซพยัญชนะสะกดซ้ำ ๒ ตัว เช่น มนน "มัน" แต่ในสมัยสุโขทัยยุคต่อมาก็มีการใช้ไม้หันอากาศ สวนสระเอียไซเขียนเป็น "ย" เช่น วยง "เวียง" สยง "เสียง" โดยภาพรวมแล้ว สระที่มีการเขียนเป็นตัวอักษรแทนเสียงมีจำนวนเท่ากับสระในปัจจุบัน

## วรรณยุกต์

รูปวรรณยุกต์ที่ไซเขียนกำกับในยุคสุโขทัยมีเพียง ๒ รูป คือ ไม้เอก และไม้โท แต่ไม้โทไซเป็นเครื่องหมายกากบาทแทน

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับรูปวรรณยุกต์คือไม่ไซตัวอักษรแทนเสียงในทำนองเดียวกับตัวพยัญชนะและสระ เพราะไม้เอกไม่ได้กำกับเฉพาะคำที่มีเสียงเอกเท่านั้น ใน

ทำนองเดียวกันไม้โทก็ไม่ได้กำกับเสียงโทเท่านั้นแต่เสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนไปตามลักษณะพยัญชนะต้นของคำ คือ ไม้เอก บอกเสียงเอกในคำที่ขึ้นต้น ด้วยอักษรสูงและกลาง แต่บอกเสียงโทในคำที่ขึ้น ต้นด้วยอักษรต่ำ และไม้โท

บอกเสียงโทในคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและกลาง แต่บอกเสียงตรีในคำที่ขึ้นต้นด้วยอักษรต่ำแสดงว่ารูปวรรณยุกต์ไม่ได้ไซแทนเสียงหนึ่งเสียงใดโดยเฉพาะ แต่ไซบอกความต่างกันของเสียงเท่านั้น

ซึ่งน่าจะหมายความว่ารูปวรรณยุกต์แบบนี้สร้างขึ้นเพื่อให้ไซผันเสียงวรรณยุกต์กับอักษรสูง กลาง ต่ำ ไซแสดงความแตกต่างกันและจะไซกับเสียงวรรณยุกต์ในถิ่นใดก็ได้

และคงเป็นเพราะรูปวรรณยุกต์มีไซแทนเสียงวรรณยุกต์ใดวรรณยุกต์หนึ่งนี่เองที่ทำให้จารึกในยุคหลังๆ ไม่ไซวรรณยุกต์กำกับเลยก็มี

## ตัวเลขไทย

ตัวเลขนับเป็นส่วนสำคัญของการเขียน ดังเราได้ทราบแล้วว่า การบันทึกกระยะแรกๆ ของภาษาโบราณของโลก เป็นการบันทึกเรื่องจำนวนสิ่งของและผู้คน และตัวเลขก็ยังคงมีความสำคัญตลอดมา

ตัวเลขไทยคงจะประดิษฐ์ขึ้นในเวลาเดียวกันกับตัวอักษรอื่นๆ แม้ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ เราจะไม่พบเลขครบทั้ง ๑๐ ตัว ชาติ ๓ ๖ ๘ และ ๙

แต่เราก็อนุมานได้ในทำนองเดียวกับพยัญชนะว่าต้องมีตัวเลขเหล่านี้อยู่แล้ว

เพราะการประดิษฐ์ตัวเลขนั้นต้องเป็นระบบและมีลำดับ ที่สำคัญเราพบตัวเลขที่ขาดไปในจารึกสมัยของพระยาไลไท แสดงว่าตัวเลขทั้งหมดมีอยู่แล้ว ตัวเลขสมัยสุโขทัยเขียนแตกต่างไปจากตัวเลขสมัยปัจจุบันมาก

## อักษรไทยอื่นๆ

ในสมัยอยุธยาได้มีการเรียนการสอนภาษาไทยดังเห็นได้จากมีตำราสอนอ่านและเขียนภาษาไทยเกิดขึ้น ชื่อว่า จินตามณี คนไทยนิยมแต่งโคลงกลอน (และแต่งตำราต่างๆ) ในยุคนั้นคนมีโอกาสเขียนหนังสือ

การเขียนคงแพร่หลายมากกว่ายุคสุโขทัย และเป็นการเขียนด้วยมือ  
ตัวหนังสือจึงพัฒนาเปลี่ยนไปมากและมีลักษณะใกล้เคียงกับตัวเขียนในปัจจุบัน  
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการเขียนตัวอักษรเท่านั้น ส่วนระบบการเขียนยังคงเดิม

นอกจากอักษรไทยที่สืบทอดมาจากสุโขทัยที่กล่าวมาแล้ว ในเมืองไทยยังมีตัวอักษรพื้นเมืองอื่นๆ  
ที่รู้จักกันอีกคือ ตัวอักษรฝักขาม และตัวอักษรพื้นเมืองลานนา ซึ่งในปัจจุบันไม่ได้ใช้เขียนอ่านในชีวิตประจำวันแล้ว

ตัวอักษรที่เราใช้เขียนในราชการ ในโรงเรียน และในการสื่อสารต่างๆ ไป  
ในปัจจุบันเป็นตัวเขียนที่มีวิวัฒนาการสืบทอดมาจากลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นที่เราได้เห็นในศิ  
ลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จาก "การจารึก" บนแผ่นศิลา มาสู่การเขียนด้วยมือ และในปัจจุบันนอกจากการเขียนแล้ว  
เรายัง "พิมพ์" ภาษาไทยด้วยพิมพ์ดีด  
และด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์อีกด้วยรูปร่างลักษณะของตัวหนังสือไทยได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและเทคโนโลยีของแ  
ตละยุค เช่นเดียวกับคนไทยที่เปลี่ยนลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม

## บรรณานุกรม

- [นางวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์](#)